

УДК 656.6:613.6:656.2

Етапи розвитку професійного відбору працівників залізничного транспорту за станом здоров'я

М. І. Величко, О. С. Каневський, М. М. Мотлях, І. М. Швидка

Дорожня клінічна лікарня № 2 на станції Київ Південно-Західної залізниці

Ключові слова: професійний відбір, стан здоров'я, безпека руху на залізничному транспорті.

Сучасний залізничний транспорт відіграє важливу роль в єдиному господарському комплексі України. Медицина залізничного транспорту є невід'ємною складовою частиною транспортно-логістичного сектору України, виконуючи загальнодержавні функції, особливо це стосується визначення професійної придатності працівників залізничного транспорту, робота яких пов'язана з рухом поїздів.

Останніми роками в нашій країні на залізничному транспорті впроваджуються інформаційні технології, а операційні системи перебрали на себе безліч обов'язків із обслуговування процесів управління рухом поїздів. Впровадження швидкісних залізничних ліній, нових технологій, автоматизованих ліній електронного обладнання постійно вимагає переглядати і розробляти нові підходи до забезпечення руху на залізничному транспорті. В умовах подальшої інтенсифікації роботи залізничного транспорту надійність людського чинника набуває великого значення [1, 2, 6].

Медичний професійний відбір і медичні огляди залізничників, праця яких пов'язана з рухом поїздів, почали проводити 1877 року. Тоді перевіряли тільки зір. Значні порушення зору були протипоказанням для роботи за професіями, пов'язаними з рухом поїздів.

На другому з'їзді лікарів залізничного транспорту Росії в 1889 році було прийнято рекомендації проводити медичні огляди залізничників щодо захворювань слуху та інших соматичних хвороб. У 1902 році на 2-му з'їзді лікарів залізничного транспорту було перероблено правила лікарського медичного огляду залізничників, яких приймали на роботу на залізничну службу [8].

Ця робота активізувалася в радянський період, коли в 1922 році ввели «Правила медичного освидетельствования лиц, поступающих на железнодорожную и водную службу».

При цьому боролись дві тенденції: з одного боку, підвищити вимоги до безпеки руху поїздів, з другого — знизити вимоги до стану здоров'я залізничників, щоб зменшити дефіцит працівників

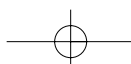
певних залізничних професій, зберегти досвідчені, кваліфіковані кадри. Ці протиріччя пом'якшувались технічними досягненнями на залізничному транспорті — удосконаленням системи сигналізації, автоблокування, встановленням на локомотивах приладів пильності машиніста з кінцевим виходом на автостоп тощо [8].

У 1923 році Народний комісаріат шляхів сполучення (НКШС) і Народний комісаріат охорони здоров'я СРСР наказом № 551 ввели правила медичних оглядів. Із часом накази переглядали з підвищенням вимог до стану здоров'я залізничників. У 1987 році вийшов наказ № 23Ц «О медицинском освидетельствовании работников железнодорожного транспорта, связанных с движением поездов» [7]. Цей наказ детальніше регламентував підходи до професійного відбору залізничників, робота яких пов'язана з безпекою руху поїздів.

Отже, професійний відбір працівників залізничного транспорту пройшов певні історичні етапи становлення, розвитку та подальшого удосконалення.

Із 1930 року розпочалося вивчення психологічного профвідбору в різних професіях залізничного транспорту. У 1932 році виходить наказ НКШС № 80Ц «Об организации психологического испытания работников, связанных с движением поездов».

Залізничний транспорт України працював в єдиному просторі царської Росії, Радянського Союзу, а з проголошенням незалежності України її залізниці були об'єднані Укрзалізницею в єдину систему. Лікарсько-санітарні служби (а їх було шість) були підпорядковані Головній лікарсько-санітарній службі. Цю роль виконувала лікарсько-санітарна служба Південно-Західної залізниці аж до створення Головного управління медичних закладів України в 1999 році. Тож медичні заклади України, які проводили і проводять професійний відбір працівників залізничного транспорту, пройшли всі етапи створення, становлення і розвитку професійного відбору залізничників в Україні. Нині медичні заклади Укрзалізниці в своїй діяльності керу-

ються наказом Міністерства шляхів сполучення № 23Ц від 7 липня 1987 року «О медицинском освидетельствовании работников железнодорожного транспорта, связанных с движением поездов». Слід зауважити, що цей наказ потребує перегляду в питаннях обсягу обов'язкових інструментальних методів дослідження, критеріїв граничних показників артеріального тиску, за яких дозволено виходити в рейс членам локомотивних бригад.

Назріла потреба видати наказ Міністерства транспорту та зв'язку України про медичні огляди залізничників, робота яких пов'язана з безпекою руху поїздів.

Першою ланкою у визначенні професійної придатності є медичне забезпечення руху поїздів на залізничному транспорті та медичний професійний відбір залізничників.

Основні вимоги до стану здоров'я працівників залізничного транспорту України, пов'язаних із безпекою руху поїздів, мають бути диференційованими для тих, кого тільки приймають на роботу і хто вже працює. До перших вимоги є суворішими, бо вони ще не мають досвіду роботи, тоді як наявність певного досвіду роботи працівників на залізничному транспорті дає можливість компенсувати дефекти їхнього здоров'я.

Безпека руху поїздів визначається комплексом технічних засобів, спрямованих на забезпечення надійності залізничного транспорту в поєднанні з працею людини. У системі «людина — технічний засіб (локомотив, колія, сигналізація, автоблокування та ін.) — середовище» людина відіграє істотну, а в певних ситуаціях основну роль. Стан людини розрахований і на особливі, екстремальні транспортні ситуації, які можуть виникнути в процесі роботи.

Під станом людини розуміють фізичне здоров'я, фізіологічну і психічну здатність до роботи. Оскільки в розрахунках передбачають ускладнені транспортні ситуації, потрібно враховувати резерви організму людини. На працездатність залізничників впливають генетично зумовлені психічні здібності і фізіологічні особливості, навчання й тренування, наявність хвороб, приймання алко-

голю або ліків, спосіб життя в цілому, режим праці та відпочинку, навколишнє середовище.

Велике значення для забезпечення надійності людини-оператора має її психофізіологічний стан під час роботи. Залізничники, робота яких пов'язана з безпекою руху поїздів, перебувають під впливом багатьох негативних професійних чинників. Монотонність, шум, вібрація, електромагнітні хвилі, тягар відповідальності за прийняті рішення, порушення добового біоритму у зв'язку з роботою в нічний час, метеорологічний чинник, складності з харчуванням та відпочинком [1, 2, 6, 8].

Для поліпшення роботи з профвідбору залізничників вважаємо за доцільне врахувати і вжити низку необхідних заходів.

Потрібно переглянути критерії професійної працездатності залізничників, розширити діапазон інструментальних методів дослідження, для того щоб найоб'єктивніше оцінити фізичний стан осіб, пов'язаних із безпекою руху поїздів. Застосування таких методів обстеження, як проби з дозованим фізичним навантаженням (велоергометрія), голтерівське (добового) моніторування електрокардіограми, працівникам, що перебувають під впливом чинників ризику, дасть змогу зменшити помилки під час проведення експертизи. Обстеження залізничників на медичних апаратах допоможе підвищити якість об'єктивного дослідження й чіткіше встановити їхню професійну придатність.

Підвищенню безпеки руху сприятиме професійно-психологічний відбір на початковому етапі — визначення придатності до навчання (відбір вступників до вищого навчального закладу або технікуму).

Професійну надійність на залізничному транспорті України слід розглядати крізь призму подальшого удосконалення лікарської медичної експертизи залізничників у медичних закладах Укрзалізниці. Удосконалення системи професійного відбору, підвищення надійності людини — оператора на залізничному транспорті України сприятиме підвищенню безпеки руху поїздів та зміцненню здоров'я залізничників.

Цитована література

1. *Аналіз стану здоров'я осіб, працюючих на посадах, пов'язаних з безпекою руху на залізничному транспорті, та заходи щодо поліпшення медичних аспектів професійного відбору на Укрзалізниці* / С. А. Діба, В. М. Остапчук, О. М. Тубольцев, Г. І. Кочуєв // Медицина залізн. трансп. України.— 2002.— № 1.— С. 18–20.
2. *Величко М. І.* Роль лікарської експертної комісії у забезпеченні професійної надійності, збереженні здоров'я залізничників, забезпеченні руху поїздів на залізницях України // Медицина трансп. України.— 2006.— № 3.— С. 77–80.
3. *Діба С. А.* Галузева медицина — шляхи та перспективи розвитку / С. А. Діба, І. С. Ткачук, І. В. Хорошутін // Медицина залізн. трансп. України.— 2002.— № 1.— С. 5–9.

4. *Кочуєв Г. І.* Можливості медико-соціального анкетування для аналізу стану здоров'я осіб, робота яких пов'язана з безпекою руху на залізничному транспорті // Медицина залізн. трансп. України.— 2002.— № 1.— С. 21–24.
5. *Кривопішин О. М.* Медицина транспорту – невід'ємна складова соціальної політики на залізниці / О. М. Кривопішин, О. С. Каневський // Медицина трансп. України.— 2006.— № 1.— С. 29–32.
6. *Медична експертиза і професійна надійність на залізничному транспорті* / О. М. Тубольцев, А. М. Артемюк, С. О. Густиніна // Там само.— 2003.— № 4.— С. 4–5.
7. *Приказ МПС № 23Ц 1987 г.* «О медицинском освидетельствовании работников железнодорожного транспорта, связанных с движением поездов».— М., 1987.— С. 423.
8. *Сибилев В. М.* Медицинское обеспечение безопасности движения поездов / В. М. Сибилев, Ю. Н. Коршунов, А. З. Цфасман // Железнодорожная медицина.— М., 1990.— С. 279.
9. *Шевела Л. Н.* «Узкие места» и пути совершенствования экспертизы профессиональной пригодности на железнодорожном транспорте // Медицина залізн. трансп.— 2002.— № 1.— С. 25–27.

Етапи розвитку професійного отбору робітників залізничного транспорту по стану здоров'я

Н. І. Величко, А. С. Каневський, М. М. Мотлях, І. Н. Швидка

В статті освітлені етапи розвитку професійного отбору працівників залізничного транспорту і пропонуються заходи по його удосконаленню в медичних установах системи залізничних доріг України.

The stages of the occupational selection development of the railway transport employees based on the state of health

M. I. Velychko, O. S. Kanevs'kyi, M. M. Motliakh, I. N. Shvydka

The article elucidates the stages of the occupational selection development of railway transport employees; the authors propose the measures for its perfection in the health care institutions of the railroad system of Ukraine.

